

כדעת התוספות - ב' תכלת וב' לבן

חז"ל

- א. גי' דלפנינו ולפני רוב הראשונים בספרי כי תצא
- א. **רבנו גרשום** מנחות לח ע"א (הוצ' עוז והדר)
- ב. **רש"י** שבת ומנחות
- ג. **תוספות** ברכות ט; יבמות, כתובות מ., מנחות
- ד. **ר"ת** בדינא דגרדומין מנחות
- ה. **רא"ש** הלכות ציצית ובתוס' הרא"ש סנהדרין פח: ובתשו' כלל שני סי' ט (הוב' בב"י יג).
- ו. **תוס' רבנו פרץ** ברכות
- ז. **תוס' שאנץ** כתובות מ.
- ח. **מרדכי** מנחות וגריס כן בספרי: "תניא בסיפרי פרשת שלח מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור מה תכלת שני חוטין כפולין והם ארבע אף לבן כן".
- ט. **טור** הלכות ציצית
- י. **רשב"א** יבמות ומנחות
- יא. **רבנו יהונתן** מלוניל הלכות ציצית
- יב. **נימוקי יוסף** על הלכות ציצית להרי"ף
- יג. **האשכול** הל' ציצית
- יד. **האגודה** כתובות פ"ג פל"ו
- טו. **ראבי"ה** הל' ציצית (סי' א'קנב).
- טז. פסקי **הרי"ד** ביבמות ומנחות ונדה סא ע"ב ובהלכות ציצית ובשו"ת סי סא ובהמכריע סי' פח
- יז. **העיטור** ציצית בפירוש כתוספות וגריס כן בגמ' ובספרי ומשמע שכן היתה הגירסא בבריתא דב"ש לפני הקדמונים דכתבו כן בפשיטות (ותמוה מ"ש בהג"ה חת"ס או"ח יא דס"ל כהרמב"ם)
- יח. **ריבב"ן** הל' ציצית
- יט. פ' **הראב"ד** על הספרי שלח
- כ. **יראים** סי' תא

כא. **רבנו ירוחם** נתיב יט

כב. **סמ"ק** עשין ל"א

כג. **מהר"ם מרוטנבורג** (הוב' בא"ר סי' ט)

כד. **ערוגות הבושם** רבו של האו"ז חלק ג סי עא

כה. **שו"ת בנימין זאב** קצב

כו. **מהר"י ברנא** סי' עג (הוב' ביש"ש יבמות)

כז. **מהר"י אבוהב** הובא בב"י סי' יא

כח. פ' **רבנו מיוחס** עה"ת שלח

כט. גי' שונות **בהשגות הראב"ד** (על' מרכה"מ אלפנדרי ועוד).

ל. **רבי אברהם חידליק** (חי בזמן מהר"ם מרוטנבורג, מוב' במוריה שבט תשנ"ה)

אחרונים

פסקי מפורש

א. **ט"ז הלכות ציצית**

ב. **מחצית השקל** סי' טו

ג. **שו"ע הרב** סי' ט וסי' יא

ד. **ביאור הגר"א** סי' יב

ה. **מלא הרועים** מנחות מגיה ספרי שלח ע"פ ספרי כי תצא (איפכא מהגר"א)

ו. **מגן גבורים** (אלף המגן סי' יא סקכ"ט)

ז. **ארצות החיים** הל' ציצית

ח. **משנב"ב** (סי' ט וסי' יא)

סתמא

א. **לבוש** או"ח סי' ט ס"ג ועוד

ב. **פמ"ג** בפתחה להל' ציצית (דכתב דנהגו כרש"י בד' חוטין, ולא עירב כלל שמא הלכה כראב"ד ורמב"ם ע"ש).

ג. **ישועות יעקב** או"ח סי' יא

ד. **שאנת אריה** סי' ל'.

ה. **ר"י פיק** באומר השכחה בכורות יז ע"א

ו. **חזו"א** הל' ציצית (ג), ובאות כד ד"ה מא ובאות כה משמע קצת דפסיק הכי.

ז. **שבט הלוי** ח"א סי' ג'.

פנימיות התורה

א. **בזוהר** ח"ג רכו ע"ב ואילך משמע להדיא דד' לבן וד' תכלת.

וז"ל: אמר קודשא בריך הוא, למשרתיו דלעילא, טאן דסעלי, בין יתא גבור, בין יתא

תקם, בין יתא עשירי, פוקנון גבור. תקם פתורה, וקשיר בפעות. לא ייעול כדוקלא דא

צלותיה, עד דתתון ביה סעניו אליו, דתבב גרמיה ביה תתוניו דילי. וכוון דא אוקשק

קארי טענותיו, אם תרב דוקה למלאך נן צבאות תורה יקשו טפיהו. למאן דיתא רשים

באלוין סעניו בלבישיה, תקפלוו צלותיה. סינקא קודא דיתא רשים בעלותיה, בתכלת,

ככני מענה עיניה. דאיהו דסי לרקיע, דאיהו סטטרון. דיקנא דיליה, תכלת

שבציציות...

והאי איהו נוהג בד' חוין דאיוני ד' ... וכוון דאיהו כליל

עשר, מתלבשין ביה עשר ספיראן, י' וביה הנה

אתתין קודשא בריך הוא בשכינתיה, דאיהו כליל

סעשר ספיראן, לכביאי. ומסטרך דשכינתא דאיהו

עשירא, תכלת שבציציות, איהו תכלת דכל גונון

דאיהו תכלית דיי ספיראן ...

והאי תכלת איהו דין. דינא אדנ"י. דינא דמלכותא דינא

ותרין גונוין רשימין בטלית, חד חוור, וחד תכלת. ועל

תרין גונוין אליו אתמר ותחת רגליו קסעשה לבנת

הספיר. לבנת, לוכן דספיר. דאיהו כליל בתרין גונוין,

רמסי ודינא, חוור ואוקם. אוקמו דתכלת. ועל תרין

גונוין, רמיזו רבנו, סאיסית קורין את שמע בשחרית,

משפיר בין תכלת ללכו. לסקויו ברתא דסלכא,

קריאת שמע, ויחידא דקודשא בריך הוא, כליל מתרין

גונוין אליו, דאיוני ידנ"ד אדנ"י, רמסי ודינא. כגונון

דקודשא בריך הוא כליל בי גונוין, יה"ה אדנ"י לסקויו

רמסי ודינא, כסא דין וכסא רמסים ...

ואיהו [מטטרון] כליל ד' אפיון, וארבע גזפין דכל חיה

וסי' דלעילא, דאיוני, ויחידוניה. אז ישיר משה. בכל

חיה ארבע אפיון וארבע גזפין, כגונון דא ... דאיוני

ל"ב אפיון וגזפין ... ואיוני ד' אפיון ודנ"ד, ארבע גזפין

אדנ"י. לקבל ד' בגדי זקב וארבע בגדי לבן, דלכיש

כהנא לכפרא על ישראל ... וכארבע חוין ידנ"ד אדנ"י

תמני לכל סטרא, איוני ל"ב אתנון...

ב. **הרמ"ק** באור יקר זוח"ג ר"מ רל ע"ב

ג. **מגלה עמוקות** שלח (ובענין הכריכות כרמב"ם שהתכלת כורכת)

ד. **לקוטי תורה** לבעל התניא שלח מד: (בקיזור).

ה. **אדמו"ר האמצעי** (הרה"ק רבי דוב בער

מליזבאוויטש זי"ע) במאמרים סו"פ שלח

ור"פ קרח ובאמרי בינה שער הציצית פט"ו

חוט אחד סתם

- א. זוהר שלח קע"ה (אמנם שם מדבר בענין הכריכות).
- ב. תרגום יונתן קרח: משה אמר אנא שמעית מן פום קודשא יהא שמיה מברך דציצית יהון סן חישור וחוטא חד דתיקלא יהי ביה, (וי"ל דהיה לפני משנה תורה ולא נאמרה פרשת גדילים תעשה לך, ויש לבאר בזה כמה פליאות וסתירות).
- ג. כנ"ל מדרש משלי יא כז, והובא ברש"י קרח ובהרבה ראשונים
- ד. רב שמואל בן חפני גאון תשובות הרמב"ם רפו רבנו בחיי בפי' שלח ובכד הקמח ע' ציצית מייתי רמב"ם וראב"ד
- ה. החינוך מצוה שפו
- ו. כפתור ופרח פרק ס'
- ז. הגהות אשר"י מו"ק פ"ג
- ח. ארחות חיים מייתי רמב"ם וראב"ד
- ט. עקידת יצחק ריש שלח
- י. ח"א מהרש"א מנחות, חולין פט ע"א
- יא. פרי צדיק קרח
- יב. הרשב"ב מליזבאוויטש המשך תרס"ו שלח
- יג. קב הישר פ' ס"ח

כדעת הרמב"ם - ז' לכן וא' תכלת

הפסיד ורק אנו לעצמנו מאחר שבדיני התכלת לא שייך בזה קביעת הלכה מבעלי השלחן ערוך כיון שהתכלת לא היה נוהג בישראל וכבר ביארנו במקום אחר בענין תפלין של רש"י ושל ר"ת דלכאורה הדבר מתמיה איך שייך פלוגתא בדבר שהיה נוהג ובא בכל יום מימות מרע"ה עד ימיהם וביארנו כי באמת שתי הדעות מבוארים עוד בזה"ק ולהיות שאלו דברי אלהים חיים ושניהם יש להם מקום לזאת כל זמן שלא באו לקבוע הלכה לדורות לכל ישראל באמת היה רשות ביד כל ב"ד לנהוג כפי חות דעתו וכמה היו נוהגים בתפלין של רש"י וכמה היו נוהגים בתפלין של ר"ת ולא היה קפידא בזה ורק שאח"כ בימי רש"י ור"ת ז"ל באו לקבוע הלכה כאחד מהדעות, וכן נתבאר אצלנו כמה פלוגתות שבש"ס כמחלוקת לסמוך ושלא לסמוך שהי' הפלוגתא מעת שבאו לקבוע ההלכה דוקא כך או כך אבל גם מקמי הכי היו שתי הדעות בישראל אלא שלא הקפידו בזה יש שהיו נוהגים כך ויש שהיו נוהגים כן. ובאמת נראה שהרבה מחלוקת הראשונים בעשיית הציצית בתכלת ולכן והחוליות היו ג"כ הנך דעות בימי הש"ס יש שהיו נוהגין כך ויש שהיו נוהגין כך ולא בא הדבר לידי קביעת הלכה לנהוג דוקא כאחד מהדעות וכדמשמע לשון הש"ס ב"ב (עד.) הו' לך למימי חוטיין ולמימי חוליות יעו"ש אלא שבדבר הנהוג שייך קביעת הלכה בדורותינו מבעלי הש"ע שקבלו כל ישראל לילך אחריהם, אכן בדיני התכלת דלא שייך בזה קביעת הלכה מבעלי הש"ע כיון שלא היה נוהג בישראל על כן גם יד עניים אנו יכולנא למינקט בשיפולי גלימא דהרמב"ם ז"ל ולמיסמך עלי'...

ראשונים

- א. רמב"ם הל' ציצית פ"א
- ב. ר"א בן הרמב"ם
- ג. רבנו פרחיה
- ד. הרמב"ן, הו' ברבנו בחיי שלח
- ה. המנהיג הל' ציצית

אחרונים

פסק מפורש

- א. המב"ט בקרית ספר ציצית פ"א
- ב. אור שמח הל' ציצית פ"א
- ג. תורה תמימה בראשית פרק י"ד פסק כרמב"ם מן הלשון חוט של תכלת באברהם, מיהו לא הביא דעת הראב"ד.
- ד. משכנות יעקב או"ח סי' יג וסי' יח
- ה. הגה"ק מראדזין זי"ע במאמר פתיל תכלת, אך הדגיש כי לא איפסקא הלכתא ודעביד כמר וכו'. וז"ל: אמנם אם כי בארנו אשר דעתנו העניה נוטה כדעת הרמב"ם ז"ל לא לקבוע הלכה ח"ו לכל ישראל באנו כי אנו מכירין מך ערכנו שאין אנו כדאין להכריע בפלוגתא דתקיפי קמאי, ובאמת הגם שבעניותיהן ריהטת סוגית הש"ס כשיטת הרמב"ם והטא ... אולם עכ"פ יש להמשיגים עליו מקום לסמוך ... וא"כ פשיטא מי שירצה לנהוג כחד מהנך תקיפי קמאי כשיטת הראב"ד ז"ל או כשיטת רש"י ותוס' ז"ל לא
- א. ספר הקנה
- ב. שערי צדק (הר"י גיקיטיליא, השער הא')
- ג. מגיד מישרים קורח
- ד. האריז"ל בפע"ח ובשעה"כ ובעו"ת
- ה. רבי חיים ויטאל עץ הדעת טוב שלח
- ו. חרדים עשין א מד
- ז. משנת חסידים ציצית פ"ג
- ח. תולעת יעקב בסוד התפלין
- ט. מצת שמורים שער הציצית
- י. עבודת ישראל אבות פ"ג
- יא. מאור ושמש קרח
- יב. שפת אמת שלח תר"ג, קרח תרנ"ו
- יג. זוהר חי ר"מ שלח קעה:
- יד. אמרי נועם ש"ס סוטה
- טו. עטרת ישועה קרח
- טז. ביאור הגר"א לספרא דצניעותא פ"ה
- יז. רבי מ"מ משקלוב רזא דמהימנותא דפ"ז
- יח. אפיקי ים לר"י א חבר מנחות מג: מקבל הגר"א דספרא דצניעותא
- יט. משך חכמה בדעת ר' משה הדרשן סו"פ שלח

כדעת הראב"ד - ג' לכן וא' תכלת

אחרונים

פסק מפורש

פנימיות התורה

- א. החיד"א חומת אנך שלח
- ב. הגר"א ביהל אור (פנחס ר"מ רכת:) הובא גם בסידור הגר"א
- א. מעשי ה' פר' וישב
- ב. סידור הרב שער הציצית
- ג. פנים יפות שלח
- ד. שפת אמת במדבר תרמ"ג
- ה. ערוגות הבושם קרח
- ו. שם משמואל שלח קרח

ראשונים

- א. ראב"ד (לגירסא דילן)
- ב. הערוך ע' תכלת
- ג. מאירי יבמות
- ד. פסקי ריא"ז
- ה. רבי וידאל צרפתי צוף דבש סו"פ שלח

הוספות

פתיל תכלת, וקשר ראשיהם השנים כלם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיבו על המצנפת. ואל תתמה שלא נאמר פתיל תכלת, הואיל ומרובין הן, שהרי מצינו בחשן ואפוד וירכסו את החושן וגו' בפתיל תכלת. ועל כרחך פחות משנים לא היו, שהרי בשתי קצות החשן היו שתי טבעות החשן, ובשתי כתפות האפוד היו שתי טבעות האפוד שכנגדן, ולפי דרך קשירה ארבע חוטיין היו, ומכל מקום פחות משנים אי אפשר ע"כ. [אמנם רמב"ן] (שמות כח לז) כתב על זה: ואני תמה בדבריו, שהכתוב אינו מצוה רק לעשות פתיל תכלת אחד, והוא עושה ששה. ועוד, שהוא מצרף המקראות של הצואה והעשייה, ומרבה פתילים כנגד כלן ... אבל אין הדבר כמו שאמר הרב, ולא היה שם אלא פתיל אחד, שהטס מקיף מאזן לאזן, ונקוב בשתי קצותיו, ופתיל תכלת נכנס בשני הנקבים, והציץ נקשר בו כנגד העורף].

וכן מבואר מפירושו על הפסוק (בראשית לח יח) 'ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך', וז"ל רש"י: 'עזקתך ושושיפך', טבעת שאתה חותם בה, ושמתלך שאתה מתכסה בה'. ופירש ר"א מזרחי: שנקרא הטבעת בשם חותם להיותו חותם בה, והשמלה בשם פתיל להיותו כסות של ארבע כנפות שהוא מתכסה בה, פירוש שְׁבָהּ הציצות והפתילים. כי פירוש "שמלה שאתה מתכסה בה" רומז על זה, כמאמר הכתוב (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" ... יאמר 'הפתילים' (פסוק כה) בלשון רבים ... על שם פתילי הציצית תקרא השמלה פתיל ... ונקראת בשם פתיל ופתילים בעבור הציציות שלה.

תבנא לדינא

מצד ההלכה איברר לן מעל כל ספק כתוס' (מלבד למקבל עליו פסקי האחד בכל עניניו דאף הכי רשאי לעשות כמוהו), אלא דיש לדון מצד הקבלה, ומ"מ אף לדעת הארז"ל לכאורה טפי מחצי חוט לא גרע כונת הענין, דהרי כתב דשאר ל"א החוטיין מלבד השמיני שבכנף הרביעי מתלבנין ובכלל זה חוטי התכלת שבשלוש הכנפות הראשונות הרי דלבן לאו דוקא אלא תכלת דחוט הל"ב דוקא, ומה גם דברור דאף הארז"ל לא שלל דיש עוד כונות בזה ולא דיבר אלא על כונת השתלשלות המוחין כדרכו, שהרי לא ביאר מדוע כורכין בתכלת, וגם לא מזכירת המצוות שע"י התכלת שנזכר גם ברמב"ן שדבריו מקובלים על הארז"ל דעיקרו בציציות שלפניו (איפכא מכונות הארז"ל דהעיקר בכנף רביעי שהוא האחורי ע"ש), וגם לא ענינו דמזכיר כסה"כ, ואכן בזוהר פנחס דמשמע כתוס' היינו בענין הדמיון לכה"כ, ויתכן דמצד כוונה אחרת שייך למעבד בע"א, אלא דס"ל דכונה זו עיקר. תדע דלא גרע המוסיף שהרי תמצא בדברי הרב בסידור ועוד דלא אשגחיו ביה וע"כ כמ"ש. וא"כ העושה כתוס' לא הפסיד כונות הארז"ל, ומ"מ הא ברור דלהארז"ל גופיה די כרמב"ם.

ואף שאר הטעמים שנאמרו לחוט א' דוקא אינם נפסדים לתוס' כמבואר ברא"ש ומרדכי ריש פ"ד דר"ה ונפסק ברמ"א או"ח סי' רס"ג דהוספה לא מגרעא מן המכוון המספרי, ואי משום הטעמים שנאמרו על חוטי הלבן כבר גילה לנו הארז"ל דאפשר לחשב גם חוטי תכלת כחוטי לבן. ומעתה בענין ההלכה ברור, וענין מח' בין ההלכה למקובלים לא שייך הכי לכאורה, דכיון דכונת המקובלים לא נפסדה לא חשובה דעת המקובלים טפי מדעת בעלי

א. סמ"ג (עשין כו) והרע"ב (מנחות) מייתי התוס' והראב"ד ולא הכריעו. לב"י (סי' יא) לא נחית לפלוגתא. לערוה"ש (שם) בדעת הסמ"ג ליכא קפידא אם כראב"ד או כתוס'.

ב. שיטה פליאה לאברבנאל ז"ל: ואמנם הציציות והחוטים הם רמז לגרמים השמימיים ההם ולכן היו החוטים ח' ועם הפתיל תכלת תשעה כמספר הגלגלים

דין ב' תכלת וכו' לכן לרמב"ם ולראב"ד

- א. לכסף משנה (פ"א דציצית וכ"מ בב"י סי' יא) ולקחן אורה (מנחות לח). א"א בפחות מז' חוטי לבן דלתכלת אין אלא דין כורך (אלא דעולה מן המנין), וכ"ד הגר"י פ' פערלא (עשין ז) והגר"מ שטרנבוך (הל' הגר"א הל' ציצית) בדעת הרמב"ם. ולפ"ז לראב"ד דאית ליה נמי דין ענף בתכלת לדידהו בב' תכלת וכו' יצא.
- ב. מקיל מינייהו מעשה רוקח (ציצית א ה) דאף לרמב"ם יצא אם היה ב' תכלת וב' לבן ומ"מ לא קיים מצות לבן כהלכתו ולכאו' ה"ה לראב"ד.
- ג. ובספר כבוד יו"ט (הל' ציצית פ"א) כתב בדעת הרמב"ם דחוט א' הוא רק למצוה מן המובחר אבל כל שיש בחוטיין לבן ותכלת אפ"ל אם התכלת היא רוב יצא.
- ד. מאידך משו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' צ) מוכח דאף לרמב"ם מהני בב' לבן וב' תכלת ויוצא תרווייהו ופשוט דה"ה לראב"ד. וכן כתב במגן גבורים (שלט"ג או"ח סי' יא) לדעת הרמב"ם פתיל היינו דלא פחות מכאן, אבל אין הכונה לז' לבן דוקא וח' חוטיין מדין גדילים ולא מדין לבן דלרמב"ם אין שיעור לחוטי הענף מה"ת ע"ש, וכצ"ל לראב"ד מדלא השיג בהא.
- ה. ובדברי מלכיאל (או"ח סי' אות כ) כתב בפשיטות דאפ"ל לדעת הרמב"ם (וכ"ש לשאר ע"ש אות י"ח) אפשר לכתחילה לעשות כל החוטיין תכלת.

פירוש 'חוט של תכלת'

בגמ' מנחות מא: "חזייה דהוה מיכסי טלית כפולה ורמי ליה חוטי עילוי כפילא איפשיטא ואתא חוטא וקם להדי רישיה", מוכח דחוט בלשון יחיד ל"ד. ובענין קרח מוזכר ברוב המקומות חוט אחד או חוט ולכה"פ היינו ארבע, וכן באברהם אם מחוט שזכה לחוט של תכלת היינו כנ"ל וכן שם זכה לרצועה של תפילין והן לכה"פ ב' אע"כ שהוא שם דבר. ומש"ה לא הבאנו לעיל אלא מ"ד חוט אחד להדיא.

פירוש 'פתיל'

מלבד סוגיא דיומא עב ע"א ותוס' ריש התכלת בענין פתיל פתילים. פתיל אינו משמע בהכרח חוט יחיד. וז"ל רש"י (שמות לט לא): ועוד הקשיתי בה, כאן הוא אומר 'ויתנו עליו פתיל תכלת', ובענין הצוואה הוא אומר (שמות כח לז) 'ושמת אותו על פתיל תכלת'. ואומר אני פתיל תכלת זה חוטיין הן לקשרו בהן במצנפת, לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן, ובמה יקשרנו במצחו, והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו, שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו, ושני חוטיין היו בכל קצה וקצה אחד ממעל ואחד מתחת לצד מצחו, וכן באמצעו, שכך הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטיין, לכך נאמר (שמות כח לז) על פתיל תכלת, ועליו

ההלכה והוה כר"ש במתני' דחשיב כשאר חבריו והדרנא לסוגיא דעלמא דכתוס', וכ"ש דאף בקבלה אין תמימות דעים וכמשנת"ל, ודברי הוהר שלח אינם מוחלטין דשפיר י"ל חד חוטא היינו הכורך, וא"כ ודאי דההכרעה ברורה ומחזורת כעין עצם השמים בטהרו דהעיקר כתוס', ודו"ק.

בענין כל תוסין לעומת דעות הרמב"ם והראב"ד

הנה מלבד מה דאנן פסקינן כתוס', הנה בגמ' לא משמע דאיכא חוב למנין מסוים, מלבד לד' התוס' דמשמע דכך גרסו בגמ', ועוד דכל אפני ב"ת בציצית נאמרו הוסיף חוטין והטיל למוטלת והוסיף בקרן חמישי ואילו בתכלת לא נאמר כלל. ואם כי גדריו ודיני ב"ת לא ברירא לן ורבו בהן הדעות, דהנה להגר"א והמשנ"ב (סי' יא) לא שייך ב"ת בציצית אם אינו ממין אחר, ואילו לדעת השועה"ר (שם) דעובר בב"ת המוסיף חוט חמישי הרי ס"ל כתוס', ועוד דיתכן דבהכי לכו"ע הוי כסברת כרך אחד דרש"י ודו"ק.

ועוד דא"ת פתיל דוקא והמוסיף עובר, א"כ קשה דהרי הלבן אינו מעכב את התכלת בדליכא לבן (וכ"ה לכל הראשונים מלבד הרמב"ם אליבא דכמה פוסקים וכנ"ל ודעת בעה"מ דאידחיא), ונצטרך לומר או דאע"פ דעובר מ"מ יצא, או דכיון דאנוס אינו מעכב, והא א"א, דא"ת דעובר עדיפא דיעבור אעשה מאשר אל"ת, ועוד לרש"י והרמב"ם היכי דאיכא ב"ת לא יצא והכי קי"ל בשו"ע סי' יא (מיהו לראב"ד יצא), ומ"מ לא מסתבר כלל דמיירי בענין איסור אלא הוה דומיא דהתכלת אינה מעכבת את הלבן בדליכא תכלת. ועוד דבספק אינו עובר בב"ת ודעת רש"י אכן משום דליכא כונה דהוה שלא בזמנו דהיינו בתפילין במועד, אבל לדעת המאירי דכל ספק היינו דאינו בענין האיסור דהוה בענין הוספה ולא בחשש לעצם המצוה. ולטענה דאנוס, הנה כן אמרו בית הלוי ושפ"א לענין בל תגרע בימות עיניתנו דלא היתה תכלת, אבל לענין ב"ת הנה מלבד דמשמע דאף דאיכא לבן אינו עובר, הנה סברא זו ליתא אלא בבל תגרע דהתם מאי דמצינן למעבד עבדינן וטפי דלא

מצינן מפטרינן, אבל בבל תוסיף אמאי נוסף מאנוס לא נקיים המצוה כלל מי ציוה לקיים ולהוסיף ודו"ק.

צביעת התכלת לפני או לאחר הטויה

ברמב"ם משמע כי הצביעה היתה לפני הטויה וכ"מ בגמ' עירובין (צו:), אמנם בבנין עולם (לרי"א חבר יו"ד סי' נז) ובשערי יושר (שער ג' סו"פ כ') מבואר דאף בתר הטויה ש"ד וכן מסתבר מדלא אשכחן דמעכב. וע"ש בשערי יושר דנמצא דכהאידנא דאיכא תכלת יש נפ"מ לענין ביטול חוטין שלא נטוו לשמן דבזה"ז חמיר טפי ולא בטל ע"ש.

תוקף בדיקת התכלת ע"י סימני הגמ' אי אפריד חזותיה

בענין בירור התכלת בסימנים (שהתבררו מן הנסיון) ראה ענין נחוץ שכתב בשו"ת אמרי אש למהר"ם א"ש (או"ח סי' מז) וז"ל:

ולפענ"ד נראה בדעת הרמב"ם והש"ע על דרכו של הרמב"ן ז"ל דס"ל לרבנותינו הפוסקים דדין סימנים לא שייך רק בדברים שכל תוארם וצורתם שוה כמו מין אחד אדם או בהמה ואנו באים להכיר איש מן המין ההוא ע"י השינוי הנמצא בו מה שלא נמצא באחרים במינו אשר שוה לו בצורתו ותוארו בזה לנו חכו"ל אם סימנים דאורייתא וסמכינין עלה או לא, אבל דברים שכולם משונים זה מזה בצורתם ותוארם אין זה בכלל סימן אלא זה צורתו ותוארו של מין אחר.

וכן אני אומר על סימני תכלת שנאמרו במנחות דף מ"ב סוף ע"ב ושם דף מ"ג ע"א איתא דאף דאיפרד חזותי' בדקינין לי' בדרבי אבא ולא דנו שם כלל אי סימנים דאורייתא או לא דכיון דכל תכלת וקלאי אילן חלוקים ונפרדים בסימן ההוא זה מזה אין זה בכלל סימן רק זהו צורתו ועצמותו לעולם ולהיפוך אם לא ימצא כן הוא על הזרות כמו שמצינו בבכורות חמור שילדה כמין סוס, עכ"ל.